

61. Spårbarhet fiskeriprodukter

Regelverk: Havs- o Vattenmyndighetens föreskrift (HVMFS 2017:14) Spårbarhet för vissa fiskeri- och vattenbruksprodukter

Mottagare: Miljö- och jordbruksutskottet

Påverkan på företag idag

Sverige har som enda land i EU infört ett nationellt tvingande spårbarhetssystem, som innebär att information ska samlas in, registreras och flöda i realtid mellan alla aktörer i hela livsmedelskedjan. Det gäller även för fisk som har fångats eller landats i annat EU-land. Spårbarhetssystemet har lett till att företag fått böta när de misslyckats i ett mycket krångligt system. Det har tvingat handelns utbud att smalna av, och kostat många miljoner för både staten och företagen utan att för den skull förhindra illegalt fiske. HaV (Havs- och Vattenmyndigheten) hade uppnått bättre kontrollresultat och dessutom till lägre kostnad om man istället hade vinnlagt sig om dialog med näringslivet. Detta för att förstå hur handeln med fisk sker mellan olika led samt hur internationella spårbarhetsstandarder kan användas för att underlätta för livsmedelsföretagens inrapportering. Statskontorets utredning visar tydligt att HaV inte involverade hela kedjan av företag som omfattas av spårbarhetskraven i kontrollförordningen i tillräcklig utsträckning när spårbarhetssystemet togs fram.

HaV valde dock att implementera systemet med hänvisning till att Sverige var tvingade utifrån EU:s kontrollförordning 1224/2009 (Rådets förordning om införande av ett kontrollsystem i gemenskapen för att säkerställa att bestämmelserna i den gemensamma fiskepolitiken efterlevs) att införa systemet. I tillägg infördes nationella föreskrifter som vitesbelägger företag och tvingar svenska företag att ansluta sig till systemet trots påvisad spårbarhet. EU-kravet på Sverige har dock visat sig vara grundlöst, där Sverige nu tio år efter att förordningen infördes, står ensamma inom EU att ha ett eget tvingande system för företagen.

Statskontoret fick i uppdrag av regeringen att utreda HaVs införande av spårbarhetssystemet¹. Statskontoret konstaterar bland annat att systemet levererar mindre kontrollnytta, att kostnaderna blivit högre än förväntat, brister i användarvänlighet samt att systemet har utvecklats utan tillräcklig dialog och insikt om näringsens förutsättningar och behov. HaV:s tillsyn säkerställer inte heller att spårbarhetskraven uppfylls eftersom den nästan helt är inriktad på att företagen rapporterar korrekt i spårbarhetssystemet. HaV genomför nästan ingen tillsyn av hur företagen säkerställer spårbarhet i praktiken. HaV kontrollerar exempelvis inte om företag som inte har rapporterat i systemet har spårbarhetsinformationen i sina egna system och därmed har säkerställt att partierna ändå är spårbara. Det innebär att det i dagsläget är oklart om samtliga fiskeri- och vattenbruksprodukter som omfattas av kontrollförordningen, och som säljs i Sverige, uppfyller kontrollförordningens spårbarhetskrav.

Statskontorets utredning "visar att HaV inte i tillräckligt stor utsträckning analyserade eller tog hänsyn till hur spårbarhetssystemet skulle påverka konkurrensförhållandena mellan företag i Sverige och i andra EU-medlemsstater". Det blev senare tydligt att även en börda kan uppstå för svenska företag som gör inköp från leverantörer i andra medlemsstater.

1 <https://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2021/2021-12-webb.pdf>

Åtgärdsförslag

Betydande skattepengar och företagskostnader har uppkommit utan att det signifikant minskat risken för illegalt fiske. HaV behöver på ett mer effektivt och ändamålsenligt sätt säkerställa att spårbarhetskraven i kontrollförordningen efterlevs. Detta behöver åstadkommas genom att:

- Göra spårbarhetssystemet mindre omfattande.
- Regeringen ger berörda myndigheter och företag i uppdrag att tillsammans undersöka hur spårbarhet kan säkerställas på ett mer ändamålsenligt sätt.
- Tydliggöra ansvarsfördelningen mellan myndigheterna och ge dem i uppdrag att samarbeta kring spårbarhetskontrollerna och att skapa en rutin för informationsöverföring.

Bedömning av åtgärdsförslagets effekter för företagen

Åtgärdsförslaget bedöms kunna stärka konkurrenskraften för minst 300 svenska företag då många företag i dagsläget är missgynnade, i jämförelse med andra europeiska konkurrenter.

Som framgår av Statskontorets rapport "bedömde HaV 2016 att omkring 300 företag omfattas av kontrollförordningen". "Av dessa förväntade sig myndigheten att 270 företag skulle ansluta sig till den automatiserade bastjänsten, medan 30 företag skulle använda den manuella e-tjänsten. Men i slutet av 2020 var förhållandet närmast det omvända. Majoriteten av företagen använder e-tjänsten och rapporterar spårbarhetsuppgifter manuellt. Det är rimligtvis tidskrävande och omständligt för företagen, eftersom det är många och detaljerade uppgifter som de ska rapportera. Därmed har systemet inte blivit så användarvänligt som HaV tänkte sig."

Kontaktuppgifter

Svensk Handel, Håkan Björklund, Axfood
08-553 992 28, hakan.bjorklund@axfood.se